

Tepki-siz Toplum

Deniz Gültekin

denizgultekin@hotmail.com

ELYAD—DAL Araştırma Laboratuvarları

Toplumsal düzende akıp giden gündelik yaşantımızda, sürekli etkileşim içinde olan insanlar olarak belirli bir sistematik dahilinde yaşıyoruz. Bu sistematikte nerede ne şekilde davranacağımızdan, kendimizi ne şekilde tanımlayıp bir kimliğe sahip olacağımıza kadar birçok şeyi belirliyoruz. Asıl sorun burada başlıyor: Belirleyen biz miyiz, yoksa başkaları mı belirliyor? Belki de gizli bir el, bir şekilde bu düzeni kuruyor ve denetimi elinde bulunduruyor. Belki de siz kontrolün elinizde olduğunu sanıyor ve neye ne şekilde anlamlar yükleneyeceğini kendiniz belirlediğinizi düşünüyor olabilirsiniz. “Benim tercihim”, “benim anlayışım” deseniz de, aslında sistemin işleyen çarkı içerisinde sahiplendiğiniz tüm değer ve düşünceleriniz, sistemin sizde içselleştirmeyi başardığı değerler ve düşünceler oluyor.

Varlığını sürdürebilmesi için, sistemin, o toplumun hayata, insana, siyasete ve ekonomiye bakışımı çok iyi bilmesi gerekiyor. Çünkü başarılmak istenen; tek tipleştirme, tepkisizlik, kötünün iyisini seçme zorunluluğu yaratarak ‘alternatifsizlik’ üzerine kurulu bir tüketim toplumu olunca, tüm bunların gerçekleşmesi için sizin tanımlanabilmenize yönelik iyi bir analiz gerekiyor. Aslında sistem sizi sizden iyi tanıyor: Nelere karşı zaafınız var? Nelerde eksikliğinizi var? Sizi birarada tutan nedir? Tüm bunların cevabı çok iyi biliniyor ve herhangi bir sapma halinde anında müdahale edilerek sapmalar etkisiz hale getiriliyor.

... İNSANLARA AYNI
YEMEK TEKRAR TEKRAR
YEDİRİLİYOR, VİTAMİNİ
ÖLSE DE YEMEĞE DEVAM
EDİYORLAR. ÇÜNKÜ
KAFALARA KAZINAN
ANLAYIŞ, BAŞKA
ALTERNATİFİN
OLMADIĞIDIR. TÜM
SEÇENEKLERİN
DENENDİĞİ NOKTADA
'KRİZ' OLARAK
ADLANDIRILAN
BELİRSİZLİK ORTAMINDA,
BİRİLERİ ÇIKIP KENDİ
YENİLİĞİNİ VE
FARKLILIĞINI
ANLATMAYA BAŞLIYOR.

Bugün öyle bir sistemde yaşıyoruz ki, ülkemizde şartlar ne kadar kötüye giderse gitsin çarklar yine de dönüyor. Sistemi yaratan (genelde bu daha çok dayatılan yapıya uyma şeklinde gerçekleşiyor) ve ona işlerlik katan insanlar, kötüye giden durum karşısında tepkisiz izleyici rolünü üstleniyorlar. Bu insanlara aynı yemek tekrar tekrar yediriliyor, vitamini ölse de yemeğe devam ediyorlar. Çünkü kafalara kazınan anlayış, başka alternatifin olmadığıdır. Tüm seçeneklerin denendiği noktada ‘kriz’ olarak adlandırılan belirsizlik ortamında, birileri çıkıp kendi yeniliğini ve farklılığını anlatmaya başlıyor. Ülkemizde bu tarz sahnelere yabancı olmasak da, bir türlü senaryo değişmemekte ve hatta oyuncuların bile aynı kaldığı bu oyunda oyuncular, devanın kendilerinde olduğunu iddia etmektedir. Toplumunuzun sorunları yıllardır aynı değilmiş gibi, aniden üretilen bu sihirli formülle yeni kurtarıcı, -sadece paketi değiştirilerek yeniymiş gibi piyasaya sunulan ürünler gibi- halkın beğenisine sunuluyor. Bu durumda en büyük etkiyi yaratan, kitle iletişim araçlarının yaygınlık kazanmasıdır. Bu öyle bir etkidir ki, sizin düşüncelerinizi belirleyip yönlendirebilmektedir. Görüntülerde yansıtılan; halkı ile kucaklaşmış, sırça köşkünden vazgeçip gökten zembille inmişçesine ülkesinin sorunlarına derman bulmak için kolları sıvamış fedakar bir insandır. Kriz dönemlerinde sorgulamayan ve düşünmeyen bir toplum yaratma adına, televizyonlarda pembe dizilere ve televole tarzı programlara halkın ilgisi çekilerek, olası bir tepkinin önüne geçilmektedir.

Tepkisizliğin sebebinin, sadece kitle iletişim araçları ile sağlanan yoğun etkiye bağlamak pek de doğru olmayacaktır. Tepkisizliğe yol açan bir diğer etki de; o toplumun siyasal kültürüdür. Siyasal kültürü bilmek, o toplumun devlete, siyasete, kültüre, geleneklere yüklediği anlamları bilmeyi beraberinde getirir ve şu anki koşulları değerlendirirken objektif bir bakış açısı bu şekilde sağlanabilir. Türkiye’de toplumsal düzene, geçmişten günümüze kadar süregelen köklü anlayışlar hakimdir. Hayatın her alanında belirleyicilik misyonunu elinde bulunduran, ‘otorite’dir. Yöneten-yönetilen ilişkisinde otoritenin belirleyiciliği o kadar sağlamdır ki, otoritenin yaptığı hataların hesabı sorulmaz ve hatta hatalar hafızalardan oldukça kolay silinir. Bu bakış açısında otoritenin gücünü sağlayan, sadece otoritenin kendisi değildir; aynı zamanda insanların ona yüklediği anlamın da katkısı bulunmaktadır.

Otorite; "Allah devletimize ve milletimize zeval vermesin" anlayışında kendisini ifade eder ve el üstünde tutulan, her şeyin doğrusunu bilen, dış mihraklara karşı bir tür kalkan olarak algılanmaktadır. Buradaki kilit nokta, toplumun aile kurumuna yüklediği anlamda beliriyor. Aileye yüklenen anlam, muhafazakar bir bakışta yer almaktadır. Ailede babanın rolü; kuralları koyucu, koruyucu ve saygı gereği karşı gelinmez olarak belirlenmiştir. Aynı şekilde 'devlet' de ilahi kudreti ile insanımızın bakışında en üstte yer alır ve ona karşı geliş, 'devlet baba' atfı nedeniyle saygısızlık olarak adlandırılır. Bu anlayış, Doğu Anadolu Bölgesi'nde etkinliğini daha da hissettirmektedir. Doğu'da varolan toprak beyliği sistemi ile insanımız, sorunlarının çözümünü ağasına koşmakta aramaktadır ve hatta bu insan, devletinden çok ağasını bilmektedir. Bu anlayışın yansımaları, kentteki insanın yaşamında yer alan akrabalara bağlılık geleneğinde -sıkıntıya düşüldüğünde çözümün, akrabaların olanaklarında aranması gibi- görülmektedir. Oysa ki devletimizin bize karşı sorumlulukları -örneğin; iş garantisi- unutuluyor. Batı'da gittikçe yalnızlaşan insan, tepkisini doğrudan ortaya koyarak eyleme girişiyor. Türkiye'ye baktığımızda ise; cemaatçi bir toplum yapısında kurulan derneklerin, vakıfların ya da sivil toplum örgütlerinin, siyasi alana bulaşmayı sosyal yardımlaşma alanında faal olmaktan öteye geçemedikleri görülmektedir.

Sistemin toplumdaki farklılıklara yönelik muamelesi, farklılığın sistemin yaşam alanını ne derecede tehlikeye soktuğuna göre değişebiliyor. Genelde farklılıklar, toplumsal düzenin ahengini bozan şeyler olarak atfedilerek, baskı altına alınma ya da yok sayma şeklinde tedbirlerle etkisiz hale getiriliyorlar. Bu şekilde sağlanılmak istenen kabullenici duruşla önüne geçilmeye çalışılan tepkiler, gözler önünde varlıklarını ortaya koyma girişimlerinden vazgeçiyorlar ve dolayısıyla gizli şekilde varlıklarını sürdürme çabaları kaçınılmaz hale geliyor.

Tepkisiz bir duruş benimsenmesinin bir diğer sebebi de; insanımıza hep bir şeylerin hazır olarak sunulmasıdır. Hep birilerinin yönlendirmesi doğrultusunda mücadeleler vermiş bir toplum olarak, "armut piş ağzıma düş" anlayışıyla hareket ediyor ve haklarımız elimizden alındığında, yaşam koşullarımızdaki kötüleşmeye rağmen önceden planlanmamış bir çıkışa tepkimizi ortaya koymuyoruz. Otoritenin yönlendirmesi olmadan hareket edemediğimiz için kurtarıcımızı bekliyoruz. O kurtarıcının bir türlü gelmediği noktada da kaderciliğe sığınıyoruz. Bu çabuk kabullenışı kolaylaştıran bir diğer faktör, ülkemizde insanların bir kısmının 'düşkün yoksullar' şeklinde adlandırılan bir kategoriye girmesi; bir diğer kısmının ise, maddi yönden oldukça iyi durumda olmasıdır. Her iki grup da, hayatlarında herhangi bir değişikliğe yanaşmıyor ve sistemin olduğu gibi devam etmesini tercih ediyorlar. Birinci gruptaki insanlar, hayatlarındaki herhangi bir değişiklik yaşam koşullarının daha kötüye gitmesi riskini göze almak istememektedirler. Diğer grup ise, zaten varolan şartlardan en iyi şekilde yararlananlar olarak, mevcut sistemin devamından yanadırlar.

